

Välittävät sukupolvet –hanke

Hankkeen päämäärä ja tavoitteet

Yhteiskunnallisen muutoksen nopeus on johtanut tilanteeseen, jossa sukupolvien välinen kokemuksen vaihto, yhteisöjen ja traditioiden merkitys sekä yhteiskuntaan integroitumisen mahdollisuudet vaihtelevat voimakkaasti. Yhteiskunnallisen muutoksen vaikutus näkyy ja koetaan lasten ja nuorten elinolosuhteissa, perheiden elämäntilanteissa ja sosiaalisen tuen tuottamismahdollisuuksissa. On todettu, että lasten ja nuorten ulottuvilla olevat aikuisresurssit ovat vähentyneet, mutta samaan aikaan yhä useammat lapset ja nuoret tarvitsisivat yhä enemmän läsnä olevaa suhdetta aikuiseen, joka kykenee jakamaan lasten iloja ja murheita sekä opastamaan maailmaan suuntautumisessa ja sen ymmärtämisessä. Myös useat lasten vanhemmat kaipaavat tukea vanhemmuuteensa, etenkin kun monet perheet asuvat paikkakunnalla, joissa ei ole suvun tukiverkostoa ja lähiyhteisön tuki on ohutta.

Tämän ajan tärkeä kysymys on, miten luoda sellaisia sukupolvien välisen vuorovaikutuksen malleja ja tukea niitä paikallisia rakenteita, jotka mahdollistavat riittävät aikuiskontaktit niitä kaipaaville lapsille ja nuorille ja tuen sitä tarvitseville lapsiperheille? Tähän kysymykseen tartutaan Välittävät sukupolvet –hankkeessa. Hankkeen pohjatyö on tehty vuosina 2002–2004 RAY:n tuella toteutetussa ja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kannatusyhdistyksen hallinnoimassa Sukupolvet verkoksi –hankkeessa. Projektissa on kehitetty Suomen olosuhteisiin pioneerityönä sukupolvien välisen mentoiminnin malli, joka perustuu lasten ja nuorten sekä eri-ikäisten aikuisten kanssa toteutettavaan vapaaehtoistoimintaan sekä ehkäisevän lastensuojelun ja aluetyön näkökulmiin. Projektissa saadut kokemukset ovat olleet erittäin rohkaisevia. (ks. liitteet 1 ja 2).

Välittävät sukupolvet -hankkeen tavoitteena on lasten hyvinvoinnin kokonaisvaltainen turvaaminen ja lapsiperheiden tukeminen kehittämällä mentorointia ehkäisevän lastensuojelun ja yhteisötyön välineeksi – alueelliset tarpeet, olosuhteet ja intressit huomioon ottaen. Toiminnan toteutus perustuu alueellisten kansalaisverkostojen ja vapaaehtoistojen aktivoimiseen ja tukemiseen sekä laajaan yhteistyöhön niin kansalaisten, järjestöjen kuin projektikuntien kesken (vrt. *Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelma 2003,13*).

Hankkeen toiminnallisena tavoitteena on tuottaa paikallisten toimijoiden ja projektityöntekijöiden yhdessä organisoimia erilaisia toimintamalleja ja toimijaverkostoja, joissa lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden arkiset sosiaalisen tuen tarpeet kohdataan kehittämällä mentorointia joko 1) paritoimintana, 2) ryhmätoimintana tai 3) vertaistoimintana. Mentoroinnissa luodaan ja käytetään sellaisia sukupolvien tai vertaisten välisiä suhteita, joiden perustana on keskinäinen välittäminen, sitoutuminen ja luottamus. Mentoreiksi valitaan eri-ikäisiä vapaaehtoisia aikuisia, jotka toimivat lasten, nuorten ja lapsiperheiden kumppaneina arjessa. Mentoroinnissa toimitaan vastavuoroisesti: myös lapset, nuoret ja lapsiperheet käsitetään antavina osapuolina ja voimavaroja omaavina toimijoina. Mentorointi on esimerkki sopimuksellisesta tavasta vaihtaa kokemuspääomaa eri-ikäisten kesken. Lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisia kasvamisensa tueksi, mutta yhtäältä myös vanhemmat sukupolvet kaipaavat vastavuoroisuutta nuorempien kanssa.

Hankkeessa tuotetaan alueellisesti ja yhteisöllisesti erilaisiin olosuhteisiin sovellettuja toimintamalleja mentoroinnista, ja laajemmin ottaen sukupolvityöstä. Sukupolvet verkoksi –projektissa (2002–2004)

kehitetyn mentorointimallin myötä on syntynyt ajatus sukupolvityöstä ja tarpeesta kehittää siihen liittyviä käytäntöjä Suomessa. Suomessa ei sukupolvityötä vielä juuri tunneta, mutta esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa se on saanut sijaa lastensuojelussa ja yhteistyössä. Mentorointi on eräs sukupolvityön sovellus. Suomessakin mm. kysymykset väestörakenteen muutoksista ja lasten hyvinvoinnista viittaavat siihen suuntaan, että sukupolvityön sisältöjä ja mahdollisuuksia täytyisi selvittää. Laajasti ajateltuna sukupolvityö tarkoittaa sellaista toimintatapaa, jonka tarkoituksena on lähentää eri sukupolvia toisiinsa ja vahvistaa tältä pohjalta yhteisöllisyyttä esimerkiksi jollakin tietyllä (fyysisellä) alueella.

Välittävät sukupolvet -hanke toteutetaan Keski-Suomen maakunnassa siten, että se aloitetaan kuudessa keskisuomalaisessa kunnassa tai alueella, ja toiminnan toteuttamiseen sitoutuvat sekä ammatilliset että vapaaehtoisverkostot. Tavoitteena on saada lasten vanhemmat, vapaaehtoiset ja ammattilaiset näkemään mentorointi osana omaa arkeaan ja mentorit tärkeinä sosiaalisen tuen ja voimavarojen välittäjinä lasten ja lapsiperheiden arjessa. Projektia ei ole tarkoitettu kokeiluksi, vaan avaukseksi, joka muuttaa toimintatapoja pysyvästi.

Hanke on luonteeltaan ehkäisevää lastensuojelutyötä, johon otetaan tukipuita sukupolvityön ja yhteistyön lähtökohdista. Projektin piiriin tulevilta lapsilta, nuorilta tai lapsiperheiltä ei edellytetä nimettyjä 'ongelmia' toiminnan leimaavuuden välttämiseksi. Mukaan pääsyyn tarvitaan lapsen ja perheen omaa motivaatiota ja suostumus. Jos tulijoita on enemmän kuin voidaan ottaa mukaan, valinta tehdään lapsen tai perheen lähtökohtaisen tilanteen ja olemassa olevien tukiresurssien perusteella. Mentoreiksi valittavat eri-ikäiset vapaaehtoiset perehdytetään toimintaan, lisäksi heidät haastatellaan ja heidän motiivinsa selvitetään. Vapaaehtoisperehdytykset järjestetään yhteistyössä alueellisten toimijoiden kanssa ja ne kohdennetaan sen mukaan, osallistuuko vapaaehtoinen pari-, ryhmä- tai vertaistoimintaan.

Hankkeen toteuttamistavat ja resurssit

Kolmivuotisen hankkeen toteutuksen perustana on monitoimijaorganisaatio, jossa kunnat ja lastensuojelu- ja nuorisojärjestöt yhdessä projektityöntekijöiden kanssa vievät läpi alueellisen kehittämisprosessin. Osallistujakunnat ja -järjestöt sekä muut toimijat (mm. kansalaisverkostot) kehittävät projektityöntekijöiden kanssa mentoroinnin malleja ehkäisevän lastensuojelun ja yhteistyön välineiksi, lasten ja lapsiperheiden arkisiin sosiaalisen tuen tarpeisiin. Toiminnan organisoinnille voi olla olemassa, ja on suotavaakin, erilaisia kunta-, alue- tai järjestökohtaisia tapoja ja vastuun jakamista. Kukin kunta, alue tai toimija valitsee sen toimintamuodon tai -muotoja, jotka sopivat parhaiten alueellisiin tarpeisiin, olosuhteisiin tai intresseihin.

Mentorointia voidaan toteuttaa 1) parimentorointina, jossa perussoluna on lapsen tai nuoren ja aikuisen muodostama pari. Parin yhteistyötä tuetaan osallistujien toiveiden suuntaisesti toteutettavalla suurryhmätoiminnalla (lapset ja mentorit perheineen) 4–6 krt / vuosi, 2) ryhmämentorointina, jossa lapsi- tai nuorisoryhmä toimii yhdessä aikuisten kanssa. Ryhmän yhteistyötä tuetaan suurryhmätoiminnalla 4–6 krt / vuosi, 3) vertaismentorointina, joka perustuu kahden henkilön keskinäiseen kokemukselliseen tukemiseen, luottamukseen ja vastavuoroisuuteen (esim. ”vanhemmuusmentorointi” pienten lasten vanhemmille) tai 4) halutessa jollain muulla tavalla. Kyseisistä mentorointitavoista on saatu hyviä kokemuksia ja tuloksia mm. Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa (ks. Miller, A.: *Mentoring students and young people, A handbook of effective practice*. London: Kogan Page, 2002 ja Newman, S. et al: *Intergenerational programs: Past, Present and Future*. Washington: Taylor & Francis, 1997). Vapaaehtoisille mentoreille järjestetään säännöllisesti perehdytystä, tukea ja ohjausta, jota toteuttavat aluksi projektityöntekijät ja kohderyhmän ammattilaiset yhdessä, mutta myöhemmin tuki ja ohjaus organisoidaan ammattilaisten ja toiminnasta kokemusta saaneiden vapaaehtoisten panoksella. Samalla kehitetään vapaaehtoistoiminnalle tärkeitä alueellisia tukirakenteita.

Hanke tarvitsee toteutuakseen kolmen projektityöntekijän panoksen sekä määrärahan alueellisiin ja koko projektin toimintakuluihin, kuten mentoreiden koulutukseen ja työnohjaukseen, mentorointitoiminnasta aiheutuviin kuluihin (mm. yhteisten harrastusten tukeminen, ryhmätoiminnan tarvikke- ym. kulut), suuryhmätoiminnan järjestämiseen (mm. tarvikkeet, tarjoilut); toimisto- ja kokouskuluihin, tiedotukseen, matkakuluihin. Määrärahaa toimintamenoihin tarvitaan ensimmäisenä vuonna n. 66 000 euroa, toisena vuonna n. 111 000 euroa ja kolmantena vuonna n. 135 000 euroa. Kun oletetaan projektin lapsiluvun olevan ensimmäisenä vuonna 10, toisena 20 ja kolmantena vuonna 25–30 lasta per kunta tai alue, määrärahan tarve kasvaa merkittävästi projektin edetessä.

Projektityöntekijät, joista yksi koordinoi projektia kokonaisuudessaan, jalkautuvat projektikuntiin ja alueille siten, että toimintaa toteuttavat ammattilaiset ja vapaaehtoiset saavat työlleen tarvittavan tuen. Työntekijä A vastaa Keuruun ja Jämsän seudusta, työntekijä B Viitasaaren, Saarijärven ja Äänekosken alueesta ja työntekijä C projektin kokonaiskoordinoinnista sekä toiminnasta Jyväskylässä.

Projektityöntekijöiden tehtävänä on: 1) perehdyttää osallistujat mentoroinnin ja sukupolvityön ideaan ja lähtökohtiin, 2) ohjata ja tukea sitä työtä, jolla mentoroinnin malleja kehitetään projektikunnissa tai alueille. Alkuvaiheessa tämä tarkoittaa mm. mentoreiden rekrytointiin, perehdytykseen, työnohjaukseen ja tukemiseen liittyvää työtä. Toiminnan edetessä projektityöntekijöiden tehtäviä tarkennetaan yhdessä kohderyhmien kanssa, 3) rakentaa ja koordinoida projektin yhteistyöverkostoa sekä alueellisesti että koko projektiorganisaation tasolla, 4) ohjata ja tukea projektiin osallistuvien opiskelijoita ja koordinoida projektin tiedontuotantoa sekä osallistua projektin arviointiin, 5) tiedottaa projektin etenemisestä ja tuloksista; tehdä toimintamalleja tutuksi ja levittää hyviä kokemuksia valtakunnalliseen käyttöön.

Projekti pyrkii resurssien vaihtoon myös toiminta-alueella olevien sosiaalialan oppilaitosten kanssa: Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän ammattiopiston (sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitos), Jämsän seudun koulutuskeskuksen (sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitos), Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskusten (sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitos, Äänekoski) ja Humanistinen ammattikorkeakoulun (Keski-Suomen opisto ja Korpilahden yksikkö) kanssa. Oppilaitosten opiskelijat ja opettajat verkottuvat projektiin osallistuen mm. suunnitteluun, toteuttamiseen, ohjaamiseen, arviointiin ja tiedontuotantoon.

Hankkeen kohderyhmät

Hanke toteutetaan Keski-Suomen maakunnassa siten, että sen kohderyhmänä on toimintamallista riippuen projektikuntien 1) lapset ja nuoret, enintään 25–30 lasta perheeseen per kunta tai alue (pari- tai ryhmämentorointi) ja 2) lapsiperheet, enintään 10–15 perhettä per kunta tai alue (vertaismentorointi) sekä 3) toimintaan sitoutuvat eri-ikäiset vapaaehtoiset aikuiset. Kohderyhmään kuuluvat myös alueilla toimivat 4) lastensuojelu- ja nuorisjärjestöt työntekijöineen ja 5) muut lasten ja perheiden kanssa toimivat ammattilaiset, kuten koulujen ja päiväkotien henkilökunta, sosiaalityöntekijät, nuorisotyöntekijät ja seurakunnan työntekijät.

Hanke kohdistuu *kuuteen rakenteeltaan ja väestöpohjaltaan erilaiseen keskisuomalaiseen kuntaan* tai alueeseen, jotka ovat: 1) Jyväskylä (Huhtasuo; Keltinmäki, Myllyjärvi, Mäyrämäki ja Keljo), 2) Saarijärvi, 3) Äänekoski, 4) Jämsän seutu, 5) Viitasaari ja 6) Keuruu. Vastuuta toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta ovat lastensuojelu- ja nuorisjärjestöistä sitoutuneet erityisesti kantamaan Pelastakaa Lapset ry (Keuruu, Jämsän seutu, Jyväskylä), Saarijärven Nuorisorengas ry, Koskelan Nuoret ry (Äänekoski), YAD ry ja Nuorten Ystävät ry.

Sidosryhmät ja yhteistyötahot

Hankkeen sidosryhmien ytimen muodostavat alueilla toimivat lastensuojelu- ja nuorisjärjestöt; päiväkodit, koulut, sosiaali- ja terveystoimi, kulttuuritoimi; sosiaalialan opetusyksiköt ja opiskelijat. Yhteistyötahoista keskeisiä ovat myös alueilla toimivat kansalaisverkostot ja yhdistykset (mm. asukasyhdistykset, eläkeläisjärjestöt, vanhempainyhdistykset), Jyväskylän kaupungin Vapaaehtoistoiminnan keskus sekä muut lasten ja lapsiperheiden hankkeet, kuten Käsi kädessä -projekti (Äänekoski), Potkua perheeseen -projekti (Saarijärvi), Reilusti rinnalla -projekti (Jämsänjokilaakso) Jämsän seudun moniammatillisen verkostotyön kehittäminen lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi –hanke, LAVA-hanke (Ääneseutu) ja Ehkäisevän työn koordinointi –hanke (Jyväskylä).

Toteutukseen sitoutuneista lastensuojelu- ja nuorisjärjestöistä ryhmämentoroinnin kehittämistä on alustavasti suunniteltu tapahtuvaksi yhteistyössä lähinnä YAD ry:n kanssa, parimentoroinnin kehittämistä Pelastakaa Lapset ry:n (Jyväskylän, Jämsän seudun ja Keuruun paikallisyhdistykset), Saarijärven Nuorisorengas ry:n ja Koskelan Nuoret ry:n kanssa sekä vertaismentorointia Saarijärven Nuorisorengas ry:n ja Koskelan nuoret ry:n kanssa.

Hankkeen tuotokset ja niiden hyödynnettävyys

Hanke tuottaa 1) alueellisesti ja yhteisöllisesti erilaisiin olosuhteisiin sovellettuja ja kokeiltuja toimintamalleja mentoroinnista ja laajemmin ottaen sukupolvityöstä ehkäisevän lastensuojelun ja yhteistyön välineenä. Lisäksi tuotetaan 2) uusia alueellisia yhteistyömalleja koulujen, päiväkotien, kansalais-, lastensuojelu- ja nuorisjärjestöjen, vapaaehtoistoimijoiden, lasten vanhempien sekä lastensuojelun välille ja 3) sukupolvien välisen toiminnan ehtoihin, mahdollisuuksiin ja saavutettuihin tuloksiin liittyvää tietoa. Tavoitteena on, että toiminnot olisivat toistettavissa myös alue- ja kulttuurirajojen ylitse. Neljäs tuotos liittyy ammattikäytäntöjen ja opetuksellisten käytäntöjen kehittämiseen ja konkretisoituu yhteistoiminnassa kohderyhmän ammattilaisten ja oppilaitosten ja opiskelijoiden kanssa.

Merkittävä osa toiminnan tiedontuotannosta tapahtuu myös opiskelijoiden projekti- ja opinnäytetöinä, joiden perustaksi kerätään palauteaineistoa osallistujilta säännöllisin väliajoin. Toiminnan toimivuutta ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan vuosittain. Toiminnan etenemisestä raportoidaan myös julkaisujen tai esitelmien muodossa, sillä tavoitteena on uuden ajattelun ja toimintamallien tunnetuksi tekeminen ja vakiinnuttaminen.

Hankkeen toteuttamisen seuranta ja vaikuttavuuden arviointi

Hanke etenee toimintatutkimustyyppisenä kehittämishankkeena, jossa suunniteltuja toimintoja toteutetaan ja tarvittaessa muutetaan käytännöstä tulevan palautteen perusteella. Projektityöntekijät seuraavat ja dokumentoivat projektin vaiheita koko projektin ajan. Päävastuun arvioinnista kantaa projektille palkattava ulkopuolinen arvioija, joka suorittaa arviointia kaikissa projektin kaikissa vaiheissa. Ulkopuolisessa arvioinnissa hyödynnetään yhteistyötä Jyväskylän yliopiston, ja erityisesti Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen (Sosiaalityön yksikkö) ja Perhetutkimusyksikön, kanssa sekä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen panosta sosiaalialan soveltavan tutkimuksen kehittämisessä Keski-Suomessa (ks. Husso M.: *Innovaatioiden aika. Sosiaalialan tutkimus, tieto ja välittämisen taito*. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus: Jyväskylä, 2004). Vaikuttavuutta arvioidaan sekä alkuvaiheessa määriteltyjen tarpeiden (alueanalyysi, osallistujien alkuhaastattelut) että tavoitteiden saavuttamisasteena. Tavoitteiden saavuttamisastetta arvioidaan projektin toteuttamisvuosien lopussa ja sen päättyessä.

Hankkeen aikana kerätään systemaattista palautetta kaikilta kohderyhmiltä (lapset, nuoret, lasten vanhemmat, ammattilaiset, vapaaehtoiset) ja tarkennetaan tavoitteita tarvittaessa heidän kanssaan. Projektin

toteutusta seuraa myös projektille perustettava ohjausryhmä, johon kuuluu sidosryhmien ja yhteistyöta-
hojen edustajia sekä osallistujakunnista että järjestöistä.

LIITE 1. Yhteenvedo Sukupolvet verkoksi –hankkeen osallistujien haastatteluista

Helmi–huhtikuun 2004 aikana haastateltiin kaikki Sukupolvet verkoksi -hankkeessa yli vuoden mukana olleet lapset, nuoret, lasten vanhemmat ja mentorit. Haastatteluja tehtiin yhteensä 30. Sosiaalityön opiskelijat haastattelivat mentorit (10 haastattelua), sosionomiopiskelijat lasten vanhemmat (9 haastattelua) ja projektityöntekijät lapset ja nuoret (11 haastattelua). Osaan haastatteluista osallistui useampi henkilö (esim. sisarus, vanhemman uusi puoliso). Lähes kaikki lasten ja lasten vanhempien haastatteluista tehtiin perheiden kotona.

Lasten ja nuorten haastatteluihin osallistui yhteensä 13 eri-ikäistä lasta tai nuorta. Nuorin haastatelluista oli 5-vuotias ja vanhin 18-vuotias. Kolmasosa haastatelluista oli maahanmuuttajia. Neljäsosa haastatelluista oli tyttöjä ja kolme neljäsosaa poikia. Haastatteluissa nousi selkeästi esille se, että haastattelu ja ylipäänsä suullinen itseilmaisu ei välttämättä sovi kaikille lapsille, kuten ei kaikille aikuisillekaan. Tulevaa ajatellen haasteeksi nousee lapsille sopivien palautteenantotapojen kehittäminen: aiheesta on projektin toimeksiantona tekeillä opinnäytetyö ammattikorkeakouluun.

Haastatteluissa nousi esille, että useat lapsista olivat kokeneet toiminnan aloittamisen jännittävänä asiana: oli pohdittu mm. sitä, *”millainen ihminen sieltä mahtaa tulla”*. Kun lapsilta kysyttiin, mikä on ollut parhaita tai hauskipia mitä on tehty yhdessä mentorin kanssa, esiin nousivat selvästi ns. tavalliset, arkiset asiat, kuten yhteinen luisteluretki tai vierailu mentorin omien vanhempien luona. Merkille pantavaa on se, että useimmat lapsista olisivat toivoneet useampia tapaamisia mentorin kanssa, esim. muutaman kerran viikossa tai kerran viikossa (jos oli tavattu harvemmin). On hyvä kysyä, ovatko lasten ja nuorten tarpeet ja ”aikuisen tarve” niin suuri, että mentoria kaivattaisiin arkipäivän tueksi enemmän kuin mihin useimmat vapaaehtoisista pystyvät sitoutumaan.

Lapset ja nuoret kertoivat, että mentorin kanssa on tehty mitä erilaisimpia asioita arjen asioista juhlahetkiin: oli oleskeltu lapsen kotona tai kyläilty puolin ja toisin; tehty läksyjä; käyty mäkeä laskemassa, luistelemassa tai uimassa; käyty kirjastossa, elokuvissa, teatterissa tai ulkona syömässä; tutkittu yhdessä tietokonetta; juteltu kuulumisista ja ”elämästä” (18 v. nuori). Kun lapsilta ja nuorilta kysyttiin, onko mentorista ollut jotain hyötyä tai vastaavasti haittaa, niin kukaan ei uskonut, että mentorista olisi ollut ainakaan haittaa. Oltiin sitä mieltä, että mentorista on ollut hyötyä, vaikka kaikki eivät osanneetkaan nimetä, millaista hyötyä. Mentorin hyödyllisyyttä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti: *”Se auttaa läksyissä, ei ole yksinäistä ja voi kysyä sellaisista asioista, mistä ei muilta viitti”* (11-vuotias tyttö) tai *”äitikin saa olla, sen ei tarte koko ajan huolehtia musta ja mullekin tulee vaihtelua”* (9-vuotias tyttö) tai *”mä tulin vähän rauhallisemmaks koulussa”* (9-vuotias poika).

Useimmat haastatelluista olivat sitä mieltä, että mentorin kanssa ei ole ollut minkäänlaisia erimielisyyksiä tai riitoja, mutta tärkeää on kuitenkin nostaa esille kahden lapsen kokemukset erimielisyyksistä mentorin kanssa. Heidän mukaansa erimielisyyttä on aiheutunut silloin, kun ei ole itse saanut sanotuksia riittävän selvästi, mitä haluaisi tehdä tai kun mentori on lähes aina päättänyt siitä, mitä yhdessä tehdään. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut lapset ja nuoret pitivät projektin yhteisiä tapahtumia, toimintapäiviä ja retkiä mukavina ja tarpeellisinakin. Tätä perusteltiin mm. uusien kavereiden saamisella ja yksinkertaisesti sillä, että *”on ollut hyvä olla”*.

Lasten vanhempien haastatteluihin osallistui yhteensä 13 henkilöä. Suurin osa haastatteluista oli yksilöhaastatteluja, mutta muutama osallistui kaksi henkilöä (toinen vanhempi, uusi puoliso). Mukana oli kolme maahanmuuttajaperhettä. Haastatellut vanhemmat olivat kuulleet projektista pääasiassa koulusta tai päiväkodista. Kolme tärkeintä syytä lähteä mukaan toimintaan olivat: 1) lapselle haluttiin ystävyyssuhdetta toiseen aikuiseen (vanhempi yksinhuoltaja), 2) vanhempi toivoi itselleen omaa aikaa (vanhempi yksinhuoltaja) ja 3) uusiin ihmisiin tutustuminen (perhe oli muuttanut vastikään asuinalueelle /kaupunkiin).

Parasta toiminnassa olivat vanhempien mielestä olleet lähinnä seuraavat asiat: 1) uudet ihmissuhteet, yhteiset tapahtumat, mukava yhdessäolo, 2) lapsi on saanut luotettavan ystävän ja 3) se että toiminta ei ole rahasta kiinni. Useimpien mielestä toiminnassa ei ollut ollut mitään huonoa. Muutamalla haastateltu piti kuitenkin huonona sitä, kun toiminta mentorin kanssa oli loppunut yllättäen tai sitä, että mentorin ei ollut ottanut riittävän aktiivisesti yhteyttä perheeseen. Ongelmia ja ristiriitoja olivat aiheuttaneet joissakin tapauksissa myös lapsen ja mentorin tapaamisten epäsäännöllisyys, mentorin sairastuminen ja toiminnan päättyminen (kaksi mainintaa).

Kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että projektin yhteiset tapahtumat, toimintapäivät tai retket ovat erittäin tärkeä osa toimintaa. Tarpeellisuutta perusteltiin mm. sillä, että niissä tapaa muita perheitä, jotka ovat toiminnassa mukana, tapahtumien hyvällä yhteishengellä, uusiin perheisiin tutustumisella tai seuraavasti: *”kiiva lähteä, kun tietää että kaikki on selvän päin, kerrankin voi olla vapaasti ja hengittää”*. Kaikki haastatellut suosittelivat toimintaa muillekin perheille, esimerkiksi *”kaikille ulkomaalaisille”* (maahanmuuttaja-äiti) tai *”uusperheille, ydinperheille, yksinhuoltajille, muualta tulleille”* tai *”semmoisille perheille, jotka on syrjäytymässä tai vaarassa siihen”*. Tulevaisuutta ajatellen keskeisenä nousivat esille toiveet niin toiminnan jatkuvuudesta kuin toiminnan laajenemisesta sekä lähialueella että valtakunnallisestikin.

Mentoreiden haastatteluihin osallistui yhteensä 10 henkilöä, joista naisia oli kahdeksan ja miehiä kaksi. Nuorin haastatelluista oli 22-vuotias ja vanhin 66-vuotias. Neljä heistä oli eläkkeellä ja kuusi opiskelijoita. Mentoreiden haastatteluista valmistui toukokuussa 2004 sosiaalityön opiskelijoiden projektiraportti (Heinonen, Taina & Parviainen, Henna, Jyväskylän yliopisto).

Mentoreiden haastattelujen perusteella tärkeimpiä motiiveja toimintaan lähtemiseen olivat 1) halu toimia lasten ja nuorten kanssa ja tehdä jotain heidän hyväkseen (vanhemmilla haastateltavilla: omat lapsenlapset kaukana tai heitä ei ole), 2) projektin ja toiminnan ideaa pidettiin mielenkiintoisena ja uutena, 3) halu saada uusia ystäviä ja tutustua uuteen ympäristöön (paikkakunnalle äskettäin muuttaneet) ja 4) opiskelijoilla toiminnan kytkeminen (sosiaalialan) opintoihin. Toiminnan parhaimpina puolina nähtiin projektissa syntyneet ihmissuhteet ja lapsen luottamuksen saavuttamista sekä yhdessäoloa lapsen kanssa.

Lähes kaikki mentorit pitivät toimintaan liittyvänä huonona puolena oman ajan riittämättömyyttä ja eräänlaista ”syyllisyyttä” siitä, kun lapsen tai lapsen vanhemman odotukset ovat korkeammalla kuin mihin itse pystyy vastaamaan. Muutamalla haastatelluista oli ollut myös näkemyseroja lapsen vanhemman kanssa, liittyen mm. oman roolin kapeuteen mentorina (*”olin lähinnä autonkuljettaja”*) ja siihen, että lapsen vanhempi oli lähes aina päättänyt siitä, mitä tehdään. Kaikki haastatellut kokivat kuitenkin saaneensa toiminnasta paljon itselleen: uusia kokemuksia, vaihtelua arkeen, uusia ystäviä, sisältöä elämään, ”kulttuurista pääomaa”, mahdollisuuden ”heittäytyä lapseksi”, jälleen ja mahdollisuuden ylläpitää sosiaalisia suhteita (eläkkeellä olevat). Haastatellut korostivat vastavuoroisuuden periaatetta toiminnan kantavana ajatuksena; he kokivat olleensa yhtäläillä antajan kuin saajankin roolissa. Haastateltujen mukaan tärkeä merkitys toiminnan sujuvuudelle oli myös riittävä tuki ja ohjaus, jota oli saatu niin mentoreiden vertaistapaamisista ja projektityöntekijältä kuin omista opinnoistakin.

Haastatellut mentorit pitivät projektin yhteisten tapahtumien ja toimintapäivien merkitystä hyvin tärkeänä: ne tukevat tutustumista eri-ikäisiin ja erilaisiin ihmisiin ja vahvistavat yhteishenkeä. Tärkeänä pidettiin myös mahdollisuutta osallistua tapahtumien suunnitteluun yhdessä projektityöntekijän ja perheiden kanssa. Kun haastatelluilta kysyttiin, mitä mentorina oleminen heidän mielestään tarkoittaa, niin sitä kuvattiin mm. näin: *”aikuinen ystävä, jolla on aikaa lapselle ja jonka kanssa voi tehdä erilaisia asioita kuin oman vanhemman”* tai *”luottoaikuinen”* tai *”neuvonantaja ja ohjaaja, kuuntelija”* tai *”kokemuspääoman jakaja”*. Toisaalta osa haastatelluista piti mentorin-termiä suomalaisen suuhun kankeana ja vaikeana, ja tilalle ehdotettiin mm. *”aikuisystävä”* tai *”aikuinen kumppani”*. Mentoreiden kehittämisehdotuksia jatkoa varten olivat mm. ryhmämentoroinnin kehittäminen, projektin muuttaminen pysyväksi toiminnaksi sekä vapaaehtoisten koulutuksen kohdentaminen aiemman kokemuksen (mm. opinnot) perusteella.

LIITE 2. Yhteenvedo Sukupolvet verkoksi –hankkeesta

Sukupolvet verkoksi –hankkeessa (2002–2004) on kehitetty muuttuneisiin yhteiskunnallisiin ja yhteisöllisiin suhteisiin sopiva sukupolvien välisen mentoroinnin malli, joka mahdollistaa riittävät aikuiskontaktit niitä kaipaaville lapsille ja nuorille. Projektissa vapaaehtoiset aikuiset toimivat tietyn alueen lasten ja nuorten ystävinä ja ohjaajina eli mentoreina, periaatteinaan vastavuoroisuus sekä yhteistyö lasten vanhempien kanssa. Projektin ydintoimintoihin kuuluvat myös lapsille, mentoreille ja lasten perheille säännöllisin väliajoin järjestetyt yhteiset tapahtumat, retket ja toimintapäivät. Niiden tarkoitus on tukea osallistujien keskinäistä verkottumista ja yhteenkuuluvaisuuden kokemusta. (ks. Moilanen 2003).

Projekti toimii tällä hetkellä Jyväskylässä Keltinmäen, Myllyjärven, Mäyrämäen ja Keljon asuinalueilla. Projektissa on nyt mukana liki parikymmentä eri-ikäistä (5–18 -v.) lasta ja nuorta perheineen sekä saman verran eri-ikäisiä (20–66 -v.) mentoreita. Suurin osa toiminnassa olevista perheistä on yhden vanhemman perheitä. Mukana on myös maahanmuuttajaperheitä. Perusajatuksena on, että jokaiselle toimintaan osallistuvalla lapsella valitaan oma mentori. Mentorit koulutetaan yhteistyössä kaupungin Vapaaehtois-toiminnan keskuksen, Pesäpuu ry:n ja Pelastakaa Lapset ry:n kanssa; heidät haastatellaan ja he sitoutuvat henkilötaustojensa tarkistukseen.

Lapsi tai nuori ja mentori päättävät keskenään, ja yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa, toiminnan sisällöstä ja tapaamistahdista. Yhteistä aikaa vietetään esimerkiksi ulkoillen, harrastaen, läksyjä tehden ja yhdessä sovittujen pelisääntöjen mukaisesti. Hyvä mentorointisuhde toimii vastavuoroisesti: myös mentorit oppivat lapsilta. Mentorointitoiminta on kaikille alueen lapsille ja nuorille perheineen avointa; lapset ja perheet ovat mukana omasta halustaan. Avoimuuden periaatteen kautta pyritään myös välttämään toiminnan leimaavuutta. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat alueen koulut, päiväkodit, neuvola, sosiaalitoimi, nuorisotyö, seurakunta, asukasyhdistykset ja muut järjestöt ja kansalaisverkostot. Projektilla on yhteyshenkilöt alueen päivähoidossa ja kouluilla sekä neuvolassa.

Mentorointitoiminta ja osallistujien yhteinen ryhmätoiminta täydentävät toinen toisiaan. Tapahtumien ja toimintapäivien tavoitteena on vahvistaa lapsen ja mentorin suhdetta, edesauttaa perheiden ja mentoreiden tutustumista sekä ylipäänsä tukea osallistujien keskinäistä verkottumista. Tapahtumien teemoja ovat olleet mm. kädentaidot ja luonto, ja ne suunnitellaan kumppanuuden hengessä. Lapset, lasten vanhemmat ja mentorit osallistuvat suunnitteluun ja heiltä kerätään systemaattisesti tapahtumiin liittyvää palautetta, ehdotuksia ja toiveita.

Sukupolvien välinen mentorointi (ehkäisevän) lastensuojelun työvälineenä on Suomessa vielä uusi asia. Mentoroinnin pitkät perinteet löytyvät lähinnä angloamerikkalaisista maista, erityisesti Yhdysvalloista, mutta myös Kanadasta ja Iso-Britanniasta. Runsaasti kokeiluja ja kehittämisprojekteja löytyy myös Euroopan maista, kuten Hollannista, Saksasta ja Ranskasta. Mentorointi tarkoittaa sellaisten sukupolvien välisten suhteiden luomista ja käyttämistä, jotka perustuvat kokeneen aikuisen ja nuoren henkilön väliseen keskinäiseen välittämiseen, sitoutumiseen ja luottamukseen (esim. Taylor & Bressler 2001, Freedman 1997). Mentorointi on yksi esimerkki tavasta ”vaihtaa kokemuspääomaa” sukupolvien kesken. Lapset ja nuoret tarvitsevat aikuisia kasvamisensa tueksi, mutta yhtäältä myös vanhemmat sukupolvet kaipaavat vastavuoroisuutta nuorempien kanssa.

Liite 3. VÄLITTÄVÄT SUKUPOLVET–PROJEKTIN KUNNAT 2005–2007

Viitasaari

Saarijärvi

Äänekoski

Keuruu

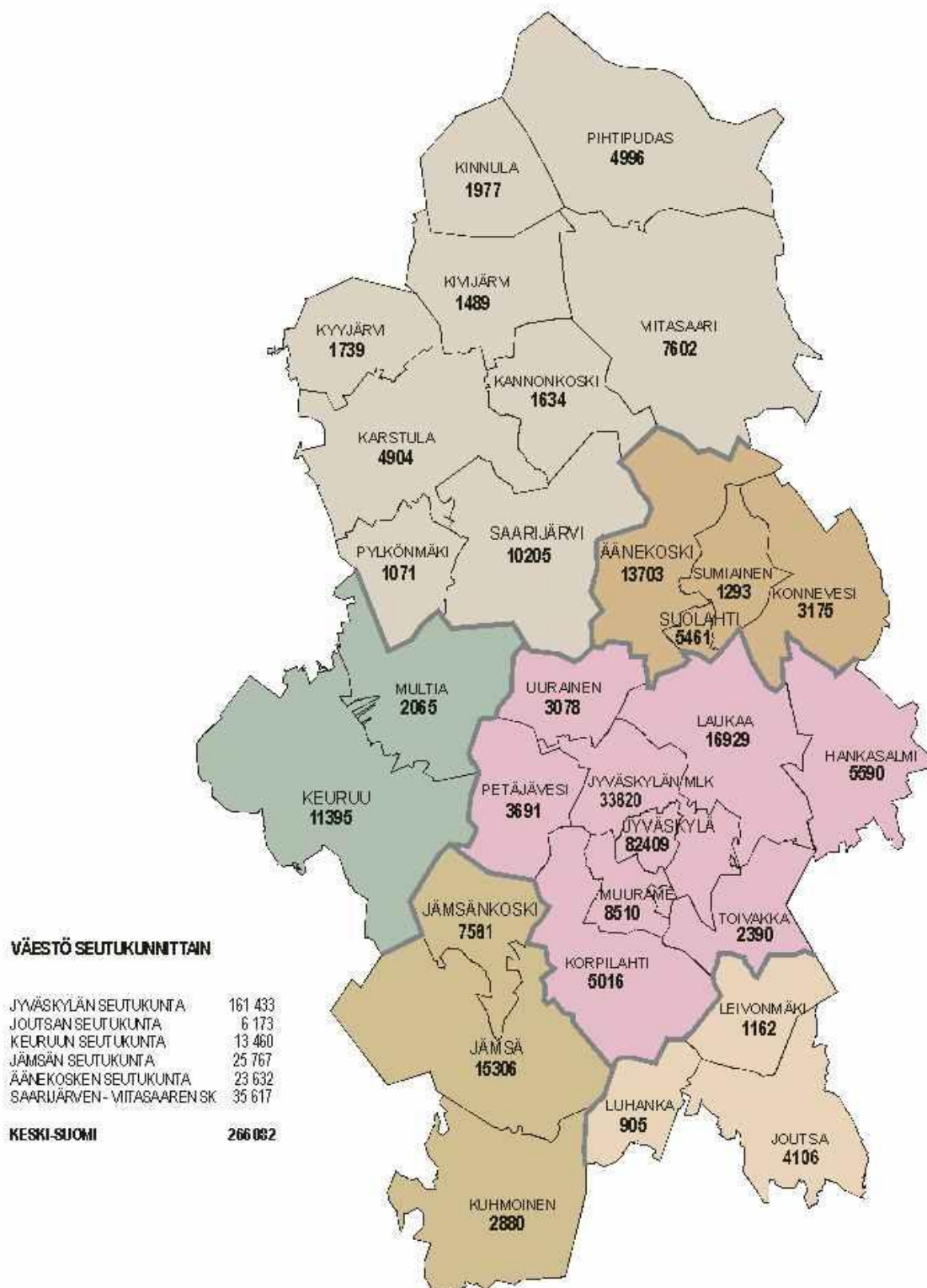
Jämsän seutu

Jyväskylä

Työntekijöiden vastualueet:

- 1) Työntekijä A: Keuruu ja Jämsän seutu
- 2) Työntekijä B: Viitasaari, Saarijärvi ja Äänekoski
- 3) Työntekijä C: Jyväskylä ja kokonaiskoordinointi

Väkiluku kunnittain ja seutukunnittain 31.12.2003

LIITE 4. Välittävät sukupolvet –hankkeen (2005-2007) talousarvio

	1.vuosi	2.vuosi	3.vuosi	yht.
Henkilöstömenot				
Projektityöntekijöiden palkat + sotut	100600	100600	100600	301800
Yht.	100600	100600	100600	301800
Tilakustannukset				
Toimitilakustannukset	7200	7200	7200	21600
Yht.	7200	7200	7200	21600
Toimintamenot				
Mentoreiden kulukorvaukset	18000	60000	90000	168000
Lasten, perheiden ja mentoreiden ta- pahtumat,retket,ym.	8000	10000	12000	30000
Mentoreiden perus- ja täyd.koulutus	2000	2000	2000	6000
Projekityöntekijöiden matkakulut	6840	6840	6840	20520
Puhelin-, atk- ja toimistokulut	4410	4410	4410	13230
Kirjallisuus,ym.	500	500	500	1500
Hallinto + talous	1500	1500	1500	4500
Yht.	41250	85250	117250	243750
Palveluiden ostot				
Asiantuntijapalvelut, esim.työnohjaus	3000	3000	3000	9000
Koulutuspalvelut työntekijöille	1500	1500	1500	4500
Muut palvelut	1000	1000	1000	3000
Yht.	5500	5500	5500	16500
Hankinnat				
Salkkumikrot ym. atk, 2 kpl	3500	200	200	3900
Matkapuhelimet	300			300
Muut hankinnat	200	200	200	600
Yht.	4000	400	400	4800
Tiedotus, raportointi ja seuranta				
Ohjausryhmän kulut	300	300	300	900
Ilmoitukset, raportit, ym.	2000	2000	2000	6000
Yht.	2300	2300	2300	6900
Arviointi				
Arvioinnin hankinta	5000	10000	20000	35000
Yht.	5000	10000	20000	35000
Yhteensä	165850	211250	253250	632350